

Джерело:

Газета «Урядовий кур'єр»

(№ 121, 10 липня 2013 р.)

<http://ukurier.gov.ua/uk/articles/volodimir-morgun-sort-i-tehnologiya-viznachalni-ch/>

**Директор Інституту фізіології рослин і генетики,
академік НАНУ Володимир МОРГУН:
«Сорт і технологія — визначальні чинники аграрного виробництва»**

Він ніколи ні перед ким не кланявся. Зате перед пшеничним колосом стає на коліна. Щороку власноруч нажинає сто тисяч (!) колосків. З них потім виростає не лише урожай, а й слава України. Про свій ужинок працівники інституту щороку інформують аграріїв на Днях поля, які стали всеукраїнською школою передового досвіду. Чим характерний цьогорічний?

— Володимире Васильовичу, щороку порушують подібні проблеми, але кількість учасників зустрічей не зменшується, а зростає. У чому причина?

— Вона дуже проста: потреба у хлібі зростає. Україна впевнено виходить на світовий рівень. Без наукового супроводу стабільності й прогресу не забезпечити. Наші вчені не лише теоретично, а й на практиці показують можливості українського лану. Не в особливих умовах (їх ми не маємо), а на полях господарств — цього року в агрофірмі «Ольгопіль» Вінницької області.

— І що найперше каже наука виробничникам?

— Нові сорти були і залишаються одним із визначальних чинників зростання і стабілізації аграрного виробництва.

За рівних умов і витрат за рахунок генетичної енергії нових сортів забезпечується до 10 ц/га додаткового приросту урожаю.

За даними Всесвітньої організації продовольства ФАО, вже в 2020 році приріст сільськогосподарської продукції провідних країн світу буде отримано саме за рахунок вирощування нових сортів, а їх частка у структурі урожаю становитиме 50—70 %. Саме тому селекція рослин — найінноваційніша галузь у світі, де 12—15 % обігу коштів спрямовується на її розвиток, що можна порівняти лише з інформаційними технологіями.

На самому початку нашої наукової роботи із пшеницею головною ознакою генетичних досліджень було визначено високу продуктивність. Цей напрям і тепер домінує в усіх селекційних установах світу.

На сьогодні Інститут тримає пріоритет у селекції озимої пшениці на продуктивність. Уперше за всю історію України сорти нашої селекції смуглянка, золотоколоса та фаворитка сформували рекордний урожай зерна 124—131,8 ц/га.

— За рівнем продуктивності та напрямом використання умовно ви розподіляєте сорти на кілька груп. Чому?

— Перша група — це короткостеблові, високоінтенсивні сорти.

Короткостеблові сорти — це принципово новий тип пшениці, який відкрив еру зеленої революції у вирощуванні цієї важливої продовольчої культури. За генетичним потенціалом високоінтенсивні сорти є найбільш продуктивними. За сприятливих кліматичних умов та інтенсивних технологій сорти цієї групи здатні сформувати врожаї 100 і більше ц/га. Лідери цієї групи — сорти смуглянка та фаворитка, які є національними стандартами.

Сорти смуглянка, золотоколоса, славна, солоха, чорнява, спасівка, сотниця, дарунок Поділля мають комплексний імунітет до основних хвороб озимої пшениці, вони придатні для використання в органічному землеробстві та на зрошенні, яке відроджується в Україні.

Друга група сортів — середньорослі універсального використання. Їхня головна ознака — те, що в екстремальних умовах вирощування вони забезпечують отримання оптимальних урожаїв, не знижуючи різко нижнього порога продуктивності. Фактичний генетичний потенціал продуктивності сортів цієї групи становить приблизно 100 ц/га.

Лідер групи універсальних сортів — подолянка, яка є національним стандартом. Сорти універсального використання, поряд із спільними для цієї групи ознаками, мають відмінності і переваги. Так, сорти подолянка, богдана та новий сорт орійка забезпечують стабільні високі урожаї зерна високої якості в усіх зонах України. Мають відмінну посухо- і зимостійкість. Головна їхня ознака — дуже висока виробнича надійність. Сорти широко висівають у виробництві, й за виробничою надійністю вони неперевершені.

— Глобальна проблема всього світу — якість зерна. Українська пшениця не повинна поступатися за якістю світовим брендам. То чи супроводжує кількісний показник якісне наповнення?

— Хліб повинен бути збалансованим за всіма корисними елементами і мати не лише енергетичне, а й лікувальне значення. Тому на сьогодні для оздоровчого харчування найбільше уваги заслуговує споживання житнього та хліба з цільнозмеленого зерна, зокрема з давнього злаку — полби. Такий хліб має ще й омолоджувальну силу.

Сорти селекції нашого інституту наталка, переяславка, лимарівна, орійка, почаївка, сонечко, хоревиця відповідають високим вимогам якості, вони чудові поліпшувачі якості. Борошно цих сортів варто використовувати для випікання хліба високої якості.

— Останніми роками брак вологи, перенасичення сівозмін соняшником та зерновою кукурудзою змушують використовувати пізні (за межами оптимальних) строки посіву. Що ви тут пропонуєте?

— Ми створили сорти новокиївська і хуртовина, які успішно витримують запізнілі посіви та забезпечують отримання хороших і задовільних урожаїв зерна. Маємо сорти з різним вегетаційним періодом. Такі ранньостиглі сорти, як почаївка, солоха, колумбія вдало поєднують ранньостиглість із високими продуктивністю та стійкістю до несприятливих чинників довкілля. Особливу увагу варто звернути на сорт солоха, який у групі ранньостиглих сортів найбільш продуктивний.

— За участю швейцарської фірми «Сингента» ви створили «Клуб 100 центнерів». Він має поповнення?

— Урожаї сорту фаворитка 90—132 центнери отримали дев'ять господарств України. Сорт смуглянка забезпечив урожай зерна 100—108 центнерів у восьми господарствах. Урожаї сорту подолянка 90—114 центнерів отримали сім господарств.

Сорти селекції Інституту фізіології рослин і генетики НАН України мають високу екологічну пластичність і забезпечують отримання високих урожаїв якісного продовольчого зерна в усіх кліматичних зонах України. Вони підтверджують світовий досвід, який засвідчує, що екологічний тип сорту визначається не адресою офісу, а кліматичною зоною, для якої селекціонер створює сорти.

Загалом в Україні наші сорти висівають на площі 1,7 мільйона гектарів. Найбільші посівні площі займають сорти подолянка та смуглянка. Сорти богдана, золотоколоса та фаворитка перебувають у першій дев'ятці серед сортів інших установ.

— Виробничник не завжди може зорієнтуватись в розмаїтті сортів на ринку. Що йому порадите?

— У доборі сортів користуйтеся Державним реєстром. Не шукайте сорти поза ним. Не експериментуйте на великих площах. Співпрацюйте з відомими науковими установами.

В Україні є широкий вибір сортів вітчизняної селекції. Маю підстави з гордістю заявити про те, що науковий рівень селекції озимої пшениці в Україні високий. Головне, що, попри надмір іноземних сортів, основні посівні площі України засівають вітчизняними сортами. За останніми даними, до Державного реєстру внесено 240 сортів озимої пшениці. У ньому домінують сорти вітчизняної селекції.

— Відомо, що інститут має угоди з 2500 господарствами на постачання насіння. Заявки вдається виконувати?

— Звичайно. Але за останні роки зменшився попит на сортове насіння. Причин багато, але я переконаний, що вони не економічні. Тому що, придбавши лише дві тонни насіння, за рік ви матимете вже 150 га посіву нового сорту. А відмова від нових сортів — це заплановані економічні збитки.

— Володимире Васильовичу, буревії завдали шкоди не лише посівам, а й сховищам, у яких ви зберігатимете насіння. Чи допомагає хто інституту їх ремонтувати?

— На жаль, вчені мають займатись не лише селекцією, а й пошуками коштів на ремонт. Водночас доводиться ще й сторожувати. Дійшло до того, що бійці МНС бронетехнікою через наші дослідні ділянки їздили в ліс розважатися. Виходить, кошти в них на це є, а на захист наших складів — немає.

— Технології високих урожаїв передбачають обов'язкове внесення високих доз добрив та активний захист посівів. Чи не загрожує це забрудненням довкілля?

— Для одержання в 2015 році 80 мільйонів тонн зерна ми мусимо вносити на гектар 240 кілограмів діючої речовини добрив. На сьогодні заробляємо лише третину потреби. Обов'язкова умова раціонального використання мінеральних добрив — їхня збалансованість за всіма макро-, мезо- та мікроелементами, а їх більш як 17. Наголошую, що ми впроваджуємо стійкі до захворювання сорти. Кількість їх обробок для захисту менша, ніж за кордоном.

У зв'язку з продовольчою кризою, яка наростає, отримання в Україні європейських урожаїв — питання великої державної ваги. З урожайністю 30 центнерів з гектара Україна займатиме в Європі лише другорядні позиції. На сьогодні Європа збирає стабільно шість і навіть 10 тонн зерна з гектара. Світова тенденція нарощування валових зборів зерна базується на принципі інтенсифікації виробництва.

Збільшення продуктивності пшеничного поля — це єдиний шлях нарощення валових зборів зерна. Альтернативи не існує. Приріст виробництва зерна у світі забезпечується в основному за рахунок підвищення урожайності. Тому кожному сорту пропонуємо відповідну технологію.

— Новим чинником, який визначає останнім часом рівень продуктивності, стали глобальні зміни клімату. Як селекціонери на це реагують?

— Посуха — це вже надовго! Факт глобального потепління на Землі, спричиненого антропогенною діяльністю, офіційно доведено. Тому ми повинні докорінно змінити нашу аграрну стратегію та традиційні технології й підлаштуватися під нові погодні умови. Щоб прогодувати населення, чисельність якого зростає, потрібно подвоїти врожайність зернових. На рівні сучасних знань це неможливо. Не даремно ООН визначила газ, нафту і продовольство критичними чинниками розвитку цивілізації нашого століття.

На думку фахівців, в Україні металургія і нафтогазовий комплекс як джерела твердої валюти вже вичерпали свої можливості. Тоді як національна ідея перетворення України на могутню аграрну державу має вагоме підґрунтя. Сільське господарство стає бізнесом номер один у світі, попит на який має тенденцію постійного зростання.

Уже цілком очевидно, що проблема продовольчої безпеки в найближчі роки стане проблемою номер один усієї планети. Хліб — це не лише продукт харчування, а ще й велика політика. Це національна безпека і стабільність держави.

Микола ПЕТРУШЕНКО,
«Урядовий кур'єр»